

veszekedni. A gyerekek is avval nyerik, hogy csak nem áll ki, amikor hazajön őket verni.

Behozza a vacsorát, a gyerekek új sort esznek, pedig kiabál az anyjok, hogy ne adjon nekik, hisz dulásig ettek. Azután felmegy a padra, leszedni a ruhát.

János bácsi morog, hogy miért nem eszik már, de ő elüti avval, hogy ő már evett, ami pedig nem igaz és ezt az ura jól tudja. Meg is hagyja neki a „koldusernyő“-jét, a csirke hátát, amellyel nem szeret bajlódni, mert nincsen rajta hús.

Vacsora után megfürdeti a gyerekeknek az apraját, a nagyobbak elmaradnak, mert elálmosodtak és nem bír velük, ő meg hozzáfog a fehérneműt mangorolni és foltozni. Legnagyobb fia a Jani, már eseléd, annak a ruháját el kell készíteni, hogy reggel kiküldhesse, mert csak 2–3 hétben egyszer eresztik haza. S mennyit kell rá foltozni, arról ég a ruha.

A lámpára papirból ernyőt tesz és mellé ül. S halkan hogy a gyerekek fel ne ébredjenek, beszélgetni kezd. Elmondja a heti dolgokat, ügyeket-bajokat jószág és gyerek körül s hogy mennyi dolga van és mindig fáj a háta. A kisebb gyerekek mosolykeltő ügyeskedését, az iskolások okosságát, az öreg koca csinylejt. Azután meg elmondja Soltész Marit és Kovács Esztit is.

De János bácsi fáradt s különben is mi köze neki Soltész Marihoz, meg Kovács Esztihez, elég neki a maga baja és elalszik.

Amikor a tizenegyet veri, felriad, látja, hogy a felesége még mindig varr, odaszól neki szeliden, halkan, kicsit tán kedveskedő hangon:

— Erzsi te, nekeri mán feküdj le, az isten azt a rongyokat, majd meglesz holnap... Mingyán dudál a csordás...

A FAJELMÉLET ÉS A TUDOMÁNY

Irtá: NEUFELD BÉLA (Nagyszöllös)

A fajelmélet „tudománya“ napjainkban nem elmélet többé, hanem elevenbe vágó gyakorlat. Embermilliók hisznek benne, s más embermilliók viszont saját bőrükön érzik hatását. A fajelmélet tana ma tömegmozgató erő, amellyel számolni kell. Ezért indokolt vele foglalkozni. Ebben a keretben csupán ismertető összefoglalásról lehet szó, anélkül, hogy a kérdés élettani és társadalomtudományi jelentőségét kimeritenénk. Célunk: a divó fajelméletek jelentésének megvilágítása, tekintettel a németországi fajpolitikai mozgalomra. Nézzük, mit tanítanak ma a fajkérdésről Németországban? Hitler, (a fajtheoretikus!) megkülönböztet kultúra-alapító, kultúra-hordozó és kultúra-pusztító fajokat. A kultúra megalapítói egyedül az árják, tőle „származnak az emberi alkotások alapjai és falai“. (Mein Kampf.) Az ázsiai népek csupán átvették az árják kultúráját és magukhoz hasonították. A zsidók viszont kultúra-romboló elemek. A kultúra művének előfeltétele az „alacsonyabb fajok“ leigázása, ezt az árják történelmi multja is igazolja. Ahol a válaszfalak az uralkodó és a leigázott fajok között lehullanak, s a fajkérdés folyamata megindul, a „magasabbrendű“ faj is lehanyatlik s vele együtt teremő kultúrája. „Mert az emberek nem vesztett háborúk miatt mennek tönkre, hanem azért ellenálló erő elvesztése folytán, amely csupán a tiszta vér sajátja“. (Mein Kampf.) Ennek a tanításnak követelményei önként adódnak. A nem-árják le-

igázása, s a fajkeveredés meggátlása. Ezeket a gyakorlati követelményeket Németország tényleg meg is valósította. A faj tisztaságának megóvása s magasabbrendűségének kitenyésztése a hitleri 25 pont alapvető célja.

Kritikai elemzés előtt vizsgáljuk meg, hogy minő forrásokból táplálkozik a német fajelmélet, s melyek érvei és szempontjai.

A Németországban ma uralkodó fajelmélet megalapozói sajátosan nem németek, hanem a francia Gobineau (Tanulmány az emberi fajok egyenlőtlenségéről) és az angol Chamberlain (Grundlagen des neunzehnten Jahrhunderts) voltak. Említett munkáikban arra a megállapításra jutnak, hogy a történelem vitális mozgató ereje a fajiság ténye, amely elsődleges és változhatatlan adottság. A faj tisztaságának megóvása a faj magasabbrendűségének és kultúrájának előfeltétele, s a fajkeveredéssel maga a magasabb faj és kultúra is lehanyaglik. Mindketten a germánokban látják az emberi nem legmagasabb példányait, melyek a legnagyobb kultúra-értékeket hozta létre. Hogy ez a faji kultusz hova céloz, azt Chamberlain nyíltan kifejezi. „Testileg és lelkileg az árják valamennyi ember közül kimagaslanak; ezért jogszerint a világ urai“ G. és Ch. könyveit részleteiben nem követhetjük, annál is inkább, mivel azok szeszélyesen csapongók és szétesők. Tény azonban, hogy ezek a dilettáns munkák rendkívüli mértékben terjedtek el a művelt rétegekben, amit éppen séggel nem tudományos becslésnek, hanem a germániságot dicsőítő alaphangjuknak köszönhetik. G. és Ch. romantikus irodalmárok, híjában a tudományos felkészültségnek és avatottságnak, akik érzelmi előítéletekkel telítve foglalkoznak tárgyukkal. (Ch. nem is tagadja, hogy a fajiság megítélése érzelmi s nem értelmi feladat.) Ezzel szemben a német fajelmélet klasszikusa, az anthropológus Wilsen szembe száll Chamberlainnel s esztetizáló irodalmoskodását félretelva szigorú német rendszerességgel építi fel fajelméletét. Messzeágazó részletvizsgálódásait abban foglalja össze, hogy „az északi fajból, amely a legtökéletesebb nyelvet megalkotta, kerültek ki a világot uraló kultúrák. Ujabb kutatások több mint valószínűvé teszik, hogy a Nilus mentén lakó népek az ősi időkben, valamint Babylóniában s Kisázsziában, az északi vér és európai művelődés befolyásának voltak alávetve. A legtöbb kulturális teljesítményben az északeurópai faj népei uttörők voltak, s miként ma vitatlanul, úgy kezdetől fogva az emberiség élén haladtak.“ A német anthropológiai iskola másik vezető egyénisége, Woltmann hasonlóan ír: „Ma semmi kétség sem lehet afelől, hogy a nagynövésű, szőke, világosbőrű északi fajta mindenütt a kulturának azt az alapját rakta le, amelyet teljeskulturának (Vollkultur) neveznek. Máresak tisztán morfológiai és fiziológiai megfontolásokból is ahhoz a jogos következtetéshez kell jutni, hogy a nagynövésű és nagykoponyájú ember, tehát az északeurópai faj — az emberi nem legtökéletesebb képviselőjét és a szerves fejlődés legmagasabb termékét ábrázolja, mivel az alak nemességének, vagyis a testképződés legmagasabb tökéletességének a „pszichofizikus“ alaptörvény szerint szükségképpen az agy legfinomabb organizációja felel meg.“ (Telivér germánok: Dürer, Leonardo da Vinci, Galilei, Rembrandt, Rubens, Voltaire, Wagner etc.) (Idézve I. Zollschan: Das Rassenproblem, Braumüller-Verlag, Wien, 1925.) Ennek kapcsán a francia Jean Finot joggal írja a fajelméletek dogmáját kritikailag elemző könyvében, (Das Rassenvorurteil, 1906), hogy ma 1000 művelt európai közül 999 árja leszármazásának hitelességéről meg van győződve. Az emberi tévedések történetében ez a tan idővel kétségtelenül diszhelyet

fog elfoglalni.“

De mit jelent a szó, hogy árja és árja faj? A szó maga az indiai szanszkrit nyelvből ered. Árjának, avagy urnak nevezték magukat eredetileg Irán lakosai, de később egész Indiában így hívták a három legfelsőbb kaszt hozzátartozóit, ellentétben a Curdával, a kézművesek és munkások alacsony kasztjával. Az árják tehát az arisztokraták voltak, s a szónak ez a jelentése, amely átvivődött a faji kutatás terére, tudatosan, vagy tudattalanul a „Herrenrasse“ képzetét társította az árjaság tényéhez. De éppen a szanszkrit-kutató, M. Müller, aki előbb még árja fajról írt, nézetét megváltoztatva írta le ezt a jellemző mondatot: „Számomra az az ethnológus, aki árja fajról, árja vérről, árja szemekről, hajról ír, éppen olyan nagy bűnös mint az a nyelv-kutató, aki dolichocephal (hosszúkoponyájú) szótárról, vagy brachycephal (kerekkoponyájú) nyelvtanról beszél.“ A német filozófus Fr. Schlegel számos egyezőséget fedezett fel az Indiában és Germániában használt nyelvek között és ezeket az „indogermán“ elnevezéssel illette. Ebből alkották meg aztán azt az elméletet, hogy az árja ősnép Ázsia belsejének felföldjéről ereszkedett alá, s jutott el Európába is. Ezt a felfogást a későbbi kutatások halomra döntötték s nyilvánvalóvá tették, amit M. Müller is kifejezett, hogy a nyelvi összefüggés az anthropológiai összefüggés számára nem lehet mértékadó. Az árja elmélet ebben a fogalmazásban mgdült, de új bápót és támasztékot kapott az idézett német anthropológusok, a fajelmélet klasszikusainak, Wilsernek és Woltmannak újrafogalmazásában. Az árja fogalom az ő felfogásukban lényegi átváltozáson ment át. Nézetük szerint az árják őshazája nem Ázsia volt, hanem Európa s az árják ősi hona a germánok törzsföldjével esik egybe. Az árja faj eredetileg tehát a szőke északi fajjal volt azonos, amely az árja nyelvet és kultúrát kialakította és vándorlások és keveredések útján azokat tovább adta. Ebből önként adódik a germánok felsőbbrendűsége, s minden nemgermán (gyakorlatilag a zsidó faj) alacsonyabbrendűsége. Az árja elmélet újabb változatát H. Günther, Németország egyik vezető faj-theoretikusa képviseli. (Die Völkerkunde des Deutschen Volkes.) G. hatályaiban elejti az árja megjelölést, amelyet tudományosan használhatatlannak ítél. Günther már „nordische Rasse“-t mond, amely szerint alig 10 százalékát alkotja a mai Németország lakosságának. „Die Entnordung Deutschlands“ Günther könyvének alaphangja, amelynek Németországban rendkívül hatása volt és ma is egyre újabb kiadásokban jelenik meg. Az északi fajtát Günther egyébként így jellemzi: „Magasnövécsű, hosszúkoponyájú, keskenyarcú, kifejezett állal, keskeny orr, magas orgyökkel, lágyan hullámos, világos (aranyszőke) hajjal, világos (kék vagy szürke) szemekkel, rózsásfehér bőrrel.“ Aztán így folytatja: „Szemlélődésre mindenekelőtt az északi ember rendeltetett. Más fajok tagjai, még a szellemiebbek is, körülnéznek („blicken umher“) az északi faj szellemibb egyedei szemlélnék.“ („schauen“) Az északi faj szemlélődő magatartása adja meg különös tudományos tehetőségét. Az északi faj — szerinte — a kultúra-teremtés hordozója, a többi európai fajok, a „westische“, (megfelel a régi maditerrán megjelölésnek, tipusa Napoleon volna) az „ostische“ (a régi elnevezésben alpin, tipusa Beethoven volna) avagy a „dinári“ faj (a dinári Alpeselekben, Albánia stb.) mind elütő testi megjelenést és alacsonyabb szellemi képességet jelentenek, mint a „nordisch“, amelynek típusát Günther Moltkeban látja kifejeződni.

A fajtheoretikusok tanításában a faj zárt, rögzített állatani jelenség, változatlan jellemzőkkel. Kivált a koponyaalkat, a testnagyság

és a testszín az a triász, amely a fajkutatóknál mint meghatározó elem visszatér.

A fajkutatók az emberiséget koponyalkata alapján általában két főcsoportba osztják; a dolichocephal, vagyis hosszúkoponyájú és a brachycephal, azaz a kerekkoponyájú egyének csoportjába. Hosszúkoponya egyet jelent árjával, a kerekkoponya nem-árjával értsd a szemítával. A kiknek koponyaindex (koponyaindex = $\frac{\text{koponyaszélesség} \times 100}{\text{koponyahosszúság}}$)

kisebb 75-nél az a hosszú, akinek annál nagyobb, az a kerekkoponyájúak osztályába tartozik. A francia Lapouge, — aki a svéd anatómus, Retzius koponyaindex fogalmát az európai népekre alkalmazta — ennek alapján különbözteti meg azokat. L. szerint Európát három faj lakja: egy hosszúkoponyájú (homo europeus), egy kurtakoponyájú (homo alpinus) s egy kevert, a homo mediterraneus. A „homo europeus“ az árja, a hosszú koponyájú, az emberiség virága. A szociológus Ammon (Die Gessellschaftsordnung und ihre natürlichen Grundlagen 1900.) viszont megállapítja, hogy a hosszúfejűek a jómódúak, a kerekfejűek pedig a szegények. A gazdagság fordított arányban nő a koponyaindexszel. Ammon odakövetkeztet, hogy a társadalom célja a jómódúak továbbtenyésztése, mert ezek képviselik az élettanilag is értékesebb elemet. Lapouge meg éppen azt jósolja, hogy a 20. században milliókat fognak lemészárolni azért, mert koponyaindexük eggyel vagy kettővel több vagy kevesebb.

Mi az igazság mindebben? Már a kiváló német anatómus és biológus, Virchow kifejezte, hogy a koponyáról nem állapítható meg senki faji hovatartozandósága. Az olasz Niefforo és a svéd Nyström kutatásai ezt az egész koponyamítheszt halomra döntötték. Éppen azt dokumentálták, hogy a hosszú koponya a svédek között a lakosok csak egyötödénél lelhető fel, s hogy Lapouge-zsal ellentétben a hosszúkoponyájúakat tulnyomóan a műveletlenek, a kerekkoponyájúakat a művelt rétegekben látni, miként az anyagi helyzet és a Lapouge-index is azt mutatja, hogy a jóléttel a koponya alkata kerekébbé válik. A koponyaalkat Nyström kutatásai szerint az életmóddal függ össze. A primitív földművelést űző ember, aki nehéz munkát előrehajolt testtartással végez, hosszúkoponyájú, mivel ebben a helyzetben a nyaki izmokra gyakorolt nagyobb inger következtében a fejjüket hosszirányban való kiformalódása szükségképpi, míg a szellemi munkával, a vérnyomásnak az agyban való egyenletes megosztásával, valamint a megváltozott munkamóddal, amely a nyaki izmok kisebb feszülésével jár, dinamikus magyarázatát adja a kerek koponya kifejlődésének. Ezek a felismerések Virchow megállapítását igazolják, hogy t. i. a kultúra fejlődésével a koponya egyre rövidül és széleseedik. (Idézve P. Barth: Die Philosophie der Geschichte als Sociologie. 2. Auflage, 1915.) Nem érdektelen K. Saller, a göttingai kutató vizsgálódásait ismertetni, amelyek a legujabb időben jutottak napvilágra. (Medizinische Klinik, 1934. 9. szám.) Átfogó statisztikák alapján, amely Szászország valamennyi társadalmi rétegét felöleli, Saller arra az egyértelmű megállapításra jut, hogy a szociálisan és kulturálisan magasabb rétegek egyedei magasabb koponyaindexet, tehát kevesebb koponyaalkatot mutatnak, mint az u. n. „alsóbb“ osztályok (munkások, parasztek etc.) tagjai. Weidenreich és Neubauer kísérletei arra mutatnak, hogy az életkörülmények megváltozásával a koponya alkata kerekébbé válik, s a kultúra fejlődésével, a szellemi és anyagi élet fejlődésével párhuzamosan halad, Saller, aki a göttingai egyetemen tanít képtelen elismerni, hogy a vizsgálódásai szöges ellentétben vannak a fajtheoretiku-

sok tételeivel. Objektíve megállapíthatjuk, hogy a fajelmélet hívóinek a koponya alkatáról kialakított tanítása következményeivel együtt megdőlt.

A másik érv, a testnagyság, ugyancsak nem állandó és jellegzetes faji ismérv, hanem az életkörülmények függvénye. A „nordische Rasse“ magas növése nem monopólium. Kestner vizsgálódásai igazolják, hogy az emberek nagysága, s általában a jómódúak magasabb növése bizonyos elsőrangú fehérjék élvezésével függ össze. Statisztikák mutatják, hogy az európai ember átlagmagassága növekedik, s kivált a felsőbb osztályoké. A testi nagyság tehát nem öröklött genotipikus adottság, hanem phänotípus jellegű. Nagyon érdekesek Zöllschan adatai. Az angol zsidók átlagmagassága 170 cm., míg a galíciai zsidóé 162. A környezeti életviszonyok meghatározó szerepe kétségtelen.

Ami a testszint illeti, azt egyetlen mozdulattal elintézhettük. A testszín a pigmentáció fokától függ. Ez viszont a klíma függvénye. Északon a világos testszín éppen olyan természetes, mint délen a sötét. A pigmenttestesek egyébként mindenkinél azonosak, ezt a mikroszkop alatt láthatjuk. Az anthropológiai iskoláknak felfogása a fajok változatlan jellegéről nyilvánvalóan hamis. Amerikai kutatók, Boas és Wilson állítják, hogy az amerikai bevándorló — a már felnőttség — feltűnő fiziognómiai változáson megy át. Ezt a német faji biológus, E. Fischer is elismerte. A változás oka az életkörülmények módosulása, tehát tulnyomóan szociológiai tényező. Az ott született nemzedékek eredeti faji jellegétől elütő másfélesége pedig egyenesen szembeeszkő s a koponyaalkatra is kiterjed. Joggal állítják, hogy szeméink előtt meg végbe egy faji típus kialakulása Amerikában, ahol a letelepedett európaiak külső alkatukban „elindiánosodnak“, anélkül, hogy ennek vérkeverődés volna az oka. Ha a fajok sajátos testi jellemzőiről szóló tanítás elerőlenedett is, a fajtheoretikusok nem adták meg magukat, hanem a kérdést áttolták a testről a lelki tulajdonságok síkjára. A faj lelki jellemvonásai tehát a megkülönböztető faji vonások. Itt aztán kénye-kedve szerint élheti ki magát az önkény és a képzelődés. Gobineau, Chamberlain és Lapouge, de Günther is, egymásnak ellentmondó tulajdonságokkal ruházzák fel az egyes fajokat, s ezen a ponton meddő volna minden vita. A kiváló német elmegyógyász E. Kretschmer kevésbé idézett, de napjainkban fokozottan időszerű könyvére kívánunk itt utalni, (Geniale Menschen 1929), amelyben szó szerint írja, miután kifejezést ad annak, hogy a fajkutatók nagyon is átlátszó célzatos, apriorisztikus célokat követnek tanításaikkal: „Ez az út nem vezet tárgyilagossá megismerésekhez, csupán előítéletek, hiúságok és gyűlölködések szításához az egyes népek és néptörzsek között. Valójában a faji-tan testi alapjai még a kezdet elején vannak. Magáról a koponyaalkatról sem biztos, mely egyébként a fajok történelemelőtti leszármaztatásának alapját képezi, hogy az öröklődésében változatlan szilárdsággal adódik tovább. Átfogó tárgyi adatokra és statisztikákra van szükségünk, hogy az egyes fajok lelki sajátosságainak tényét exacte megállapíthassuk. Majd a tények alapján érkezhetünk el az értéktételekhez. És ezek az értéktételek majd sokkal óvatosabban s bizonyára nem egy faj javára fognak eldőlni.“ Nem érdektelen, hogy O. Spengler, akit joggal tekinthetünk a nemzeti szocializmus szellemi előfutárjának, főművében (Der Untergang des Abendlandes II.) szembehelyezkedik az uralkodó fajelmélettel, s megállapítja, hogy a fajiság „rein Seelenhaftes“. Gunyolja a „faji vesszőparipákat“, s elvet mindennemű indexet és külső kritériumot. Az élményközösség alakítja

ki a faji tudatot s nem a vélt vérvérközösség. De Spengler végsően csak oda céloz, ahova a többi német fajtheoretikus, mivel későbbi írásában (Preussentum und Socialismus 1921.) így ír: „Egy igazi internacionálé esupán egy faj eszméjének győzelme árán lehetséges a többiek fölött. Az igazi internacionale az imperializmus, a fausti civilizáció uralása, tehát az egész földkerekség, egyetlen alakító principium (értsd „a deutsche Socialismus“) által, nem kiegyenlítés és engedmény révén, hanem a győzelem és megsemmisítés útján.“ Világos beszéd. Hogy minden fajtheoretizálás egyes fajok exkluzív természetéről végsően ide céloz, azt már Fr. Hertz (Rasse und Kultur, 1915.) és Fr. Oppenheimer rég felfedezték. Az utóbbi szerint az az elmélet, amely a fajokat nem csupán megkülönbözteti, hanem különbözően is értékeli, egy uralkodó réteg ideológiája, áltudománya, „De a fajnak a kulturállományhoz önmagában ninesen köze, A különböző embertípusok geográfiailag és szociálisan determináltak. Nem faji lélektant, hanem mindenekelőtt osztálypszichológiát kell üznünk.“ (Idézve D. Barth Die Philosophie der Geschichte als Sociologie.) És ezzel elérkezünk tanulmányunk kiindulási pontjához, amidőn Hitlert idézve rámutatunk a német fajelmélet objektív szociológiai funkciójára — az imperializmus biológiai megalapozására. Ha az árják, pontosabban a germán, a „nordische“ Rasse a felsőbbrendű faj, úgy világaluralmi törekvése élettanilag is jogosult. Ez a gondolatmenet Hitler könyvében (Mein Kampf) tényleg megtalálható, a hagyományos „Drang nach Osten“ újrafogalmazásában. Hogy ez az elmélet a tömegek nárcisztikus indulataira épít, azt talán felesleges is hozzáfűznünk. A nemzetek önmagukról alkotott elhivatottsági teoriája éppen ezzel a személyfeletti, az egyén nárcizmusát tápláló nimbusszal válik hatóerővé.

Bár szorosabban nem tartozik témánkhoz, tömeglélektani szempontból figyelmet érdemel W. Reich kommentárja, amit Hitler és a náciideológus, Rosenberg faji eszméihez fűz. (Reich: Massenpsychologie des Fasismus, 1933.) Reich utal a mai német ideológusok ama folyton visszatérő frázisára, amely a germánok vérkeveredéséről, a germán néptet „vérmérgezéséről“, s „vérfertőzéséről“ beszél. Hitler könyve hemzseg ezektől a frázisoktól. Vérfertőzés alatt a vérrokonok nemi viszonyát értik, Hitlerék ideológiájában ez az árja-zsidó házasságra vonatkozik. Ugyanakkor a szifiliszttől való szorongás, amely a „Blutvergiftung“ oka volna, társul a zsidó vér kereszteződésével való félelemmel s a fajtisztasága a vér tisztaságával azonosul. Rosenberg viszont szembeállítja a „nordische“ fajt, amely tiszta, égies, dicső az előzsiáival, amely ösztönös, démonikus és extatikus. Eként az északi faj a lélek tisztaságának, az aszkézisnek az aszexualitásnak megjelöltője volna, szemben a zsidó faj orgiasztikus nemiségével. A faji elmélet — német fogalmazásban — egyben a nemi elfojtás kifejezője is, a fajnak, mint egyetemességnek szublimálásával rögzítve. Ebben a szellemi légkörben, ahol nemcsak a vegyes házasság tilos, hanem a zsidóval való nemi együttlét is (még fogamzás-megelőzés esetén is!) bántódó cselekmény. („Blutschande“.) Napvilágot látott K. Plischke könyve, (Der Jude als Rassenschänder) amelyben a zsidó faj mint a nemi betegségek hordozója és terjesztője, mint szexuális szörnyeteg, stb. van megbélyegezve, félrérthetetlen célzatokkal. A szerző könyvét Julius Streichernek (Nürnberg főpolgármestere) ajánlja, aki maga lapjának, a „Stürmer“-nek májusi számában a zsidók rituális gyilkosságait ábrázolja szóval és képpel. . .

A fajelmélet klasszikusai, Wilser és Woltmann vagy a romantikus Gobineau és Chamberlaine valószínűleg nem gondoltak erre, de a gya-

korlatban így mutatkozik meg a fajelmélet arculata. — Lényegében ez az egész faji misztikum csupán egyik uralkodó eleme annak az egyetemes regressziónak, amely ma Németországban végbemegy. (Lásd A fasizmus értelme c. cikkemet a Korunk 1933 novemberi számában.) Imperializmus kifelé, zsidóüldözés befelé; ez a német fajelmélet igazi lényege. Maga a fajelmélet regressziv-kiagyalás, mivel a fajok állandó jellegének tana rég meghaladott, a fajok keveredettsége történelmi tény, s nem a faji elzárkózás, hanem a kereszteződés a fejlődés iránya.

K I S K Ú N H A L O M

Írta: NAGY LAJOS (Budapest)

Alább közölt kivételes erejű írás részlet Nagy Lajos Kiskunhalom című most megjelent könyvéből. (Pantheon kiadás, Budapest.) A könyvet áprilisi számában ugyan már ismertette a Korunk, jelentőségénél fogva azonban még így is felakarja hívni rá a figyelmet. (Szerk.)

Weisz Arthur befogat a kocsisal, hogy kihajtasson Bántelekre s megnézzé a cséplést. Nagybajuszú ember a kocsis, Gyomoszlai Péter, még libériája is van, bár kopott és foltos; libériájában, magastetejű pántlikás kalapjával olyan, mint amilyen kocsisok régen te szolgabirákat s más hivatalos uraságokat hordoztak négylovas, cifraszerszamos hintókon. Különben Gyomoszlai Péter csak félig kocsis, mert egyben háziessel is, ő munkálja a Weiszék kétholdas falubeli kertjét is, de meggondozza a teheneket, rendben tartja az épületeket, tapaszt, meszel, tataroz, fákat nyes, tűzifát vág, söpri az udvart, Weiszné még a boltba is elküldi, ha a cselédlány mással foglalatoskodik... Kis sárga homokfutóval indulnak Bántelekre. A bacsói uccán elhagyják a falut, jobbra kanyarodnak, arnafelé visz el az út az öreg szőlők, vagyis az „Öreghög” alatt, Péter peckesen ül a bakon, mögötte Weisz ur olyan szinte számaimat keltő figura, mintha Péter üres kocsi-val indult volna el hazulról s útközben valami Bacsó felé igyekvő vándort vett volna fel a hátsó ülésre. Az már szinte mellékes, hogy ilyesmi különben meg nem történhetne, mert Péter makkegészséges, erős, kemény ember, tőle ott dögölhetne meg valaki az árok partján, ő bizony fel nem venné.

Weisz urnak tompa, kifejezéstelen a tekintete; bajusza és haja már ősz, ruhája kopottabb, mint a Péter libériája, de még piszkos is. Weisz ur egyszerű, sőt puritán. Senki nem látná meg rajta, hogy földesur, de viszont azt sem, hogy már jóval túl jár a hatvanon, ez a kettő különben, már mint a csendes igénytelenség meg a fiatalosság, valamiképpen össze is függ talán... Utjuk a temető mellett visz el, bár ez nem nevezetes, mert Kiskúnhalmon csaknem minden út mentén látható egy temető. Mondjuk például, hogy a Kosuth-uccáról befordulunk a Széchenyi-uccába s úgy igyekszünk a Duna felé: Wiegand terménykereskedő háza és telepe után elérjük a zsidó templomot, azután következik a zsidó temető. Mindössze mástól holdnyi terület, nem nagy száladás, de annál sűrűbben van megrakva szürke, fehér és fekete márványemlékekkel, melyek csillognak a napfényben s aranybetűs felirataik messzire hirdetik, hogy például: „Dr. Schwartz Gyula, élt 62 évet...”

De máshol, a Duna-ucca végében, megint csak temető. Bozóttal sűrűn benőtt kis terület, korhadó sülyedt fejfákkal, régi temető, vagy